

BERICHTEN UIT HET VELD

Deze rubriek is de plaats om verslag te doen van congressen, studiedagen en andere evenementen die mogelijk interessant zijn voor kwalitatief onderzoekers. Redacteur is Harrie Jansen: hj.kwalon@gmail.com.

Kwalitatief onderzoek: een waaier van benaderingen

De KWALON-najaarsconferentie 2011

Inge Varekamp*

Op een natte decembermiddag togen tachtig geïnteresseerden naar de Vrije Universiteit in Amsterdam om in het kader van de jaarlijkse KWALON-najaarsconferentie met elkaar van gedachten te wisselen over de verschillende stromingen – of benaderingen zo men wil – binnen het kwalitatief onderzoek. Een dankbaar onderwerp, want er is een veelheid aan wetenschapstheoretische uitgangspunten, doelstellingen, dataverzamelings- en data-analysemethoden. Een geïnteresseerde en gewetensvolle nieuweling is in deze veelheid verdronken voordat hij houvast heeft.

De bijeenkomst stond in het teken van het boek *Benaderingen in kwalitatief onderzoek*, onder redactie van Fijjge de Boer en Adri Smaling. Het is een bundel van artikelen die – al dan niet herzien – zijn verschenen of binnenkort verschijnen in KWALON. Adri Smaling schreef er een inleiding bij.

Na de opening door voorzitter Fred Wester gaf Hennie Boeije de aftrap. Aan de hand van de recent geüpdatete klassieker *Qualitative inquiry and research design; Choosing among five traditions* van Creswell ging zij in een helder betoog eerst in op de diversiteit, aan de hand van de fenomenologie, de etnografie, de gefundeerde-theoriebenadering, de casestudy en de biografische of narratieve traditie. De praktische matrixindeling die Creswell hanteert, van vijf stromingen die op acht criteria beoordeeld worden, blijkt zich zowel horizontaal als verticaal te laten lezen: elke benadering van a tot z of elk criterium, zoals dat binnen de respectieve tradities wordt behandeld. De criteria zijn achtereenvolgens achtergrond, theorie, vraagstelling, dataverzameling, data-analyse, rapportage, type uitkomsten en kwaliteit. De belangrijkste conclusie: afhankelijk van de stroming verzamel je andersoortig materiaal. Ik heb deze klassieker nooit gelezen en krijg er meteen zin in; misschien snap ik het dan eindelijk allemaal. Boeije ging vervolgens in op de gemeenschappelijkheid: aandacht voor betekenisgeving en ervaringen, flexibi-

* Inge Varekamp is medisch socioloog. Zij verricht onderzoek, ontwikkelt voorlichtingsmateriaal, trainingen en e-learnings op het gebied van arbeid & gezondheid en geeft trainingen in kwalitatieve onderzoeksvaardigheden. E-mail: varekamp@xs4all.nl.

liteit in methode en het perspectief van de onderzochten kenmerken alle benaderingen binnen het kwalitatief onderzoek. Zij stond nog even stil bij de dikwijls fout gelabelde typen onderzoek, bij de onmogelijkheid om bij de veelheid aan benaderingen tot één algemeen geldende checklist voor de kwaliteit van kwalitatief onderzoek te komen, en concludeerde dat uiteindelijk de onderzoeksvraagstelling bepalend moet zijn voor de gekozen benadering.

Vervolgens werden drie verschillende benaderingen gepresenteerd. Anneke Sools liet aan de hand van een 'narratieve kaart' zien hoe de narratieve benadering zich onder andere geografisch, historisch en naar doelstellingen ontwikkelt. Interessant zijn in dit verband de verschillende onderzoekersnetwerken wereldwijd; voor ons land bijvoorbeeld het Nederlands Netwerk voor Narratief Onderzoek (NNN) en het Twentse levensverhalenlab. Sools bepleitte een verwetenschappelijking van de narratieve methode die nu vooral bij de geesteswetenschappen wordt toegepast: het is meer dan 'een verhaal maken'.

Fijje de Boer gaf vervolgens een update van de Grounded Theory Approach (GTA) aan de hand van de drie volgelingen van de founding fathers Glaser en Strauss. Corbin, de collega van Strauss in later jaren, focust op het ontwikkelen van concepten, Charmaz focust op betekenisgeving en Clarke op maatschappelijke processen. Alle drie toevalligerwijs onderzoekers in de gezondheidszorg. De Boer sloot haar presentatie af met de conclusie dat deze benaderingen tot nu toe de belofte van theorievorming onvoldoende hebben waargemaakt.

Als derde ging Harry van den Berg in op de discoursanalyse. Een stroming waarvan ik altijd heb gedacht dat ik er niet veel te zoeken had. Maar ik moest me wel gewonnen geven toen Van den Berg de zin liet zien: 'The x cried, the y picked it up.' Waarop hij vragend de zaal in keek. Als vanzelf werd geroezemoed: de baby huilde, de moeder pakte de baby op. Dit is dus een voorbeeld van *membership categorisation analysis*, het achterhalen van categorieën en patronen in taalgebruik. Het uitgangspunt van de discoursanalyse is, als ik het goed begrepen heb, dat taal geconstrueerd en contextafhankelijk is, een product van sociale interacties en een middel waarmee bedoelde, maar ook onbedoelde boodschappen worden overgebracht.

Na de pauze ging Adri Smaling in op het boek waar het allemaal om te doen was. In zeventien hoofdstukken, onderverdeeld naar metatheoretische, methodologische en praktische behandelingen van kwalitatief onderzoek, wordt een scala aan benaderingen uitgelicht door verschillende auteurs. Smaling hield een aanstekelijk pleidooi voor relativering en een open houding naar andere richtingen, zelfs de kwantificerende. Zelfs in *The discovery of grounded theory* blijkt kwantitatief onderzoek te worden gewaardeerd. Zo zie je maar weer.

Hierop volgde een discussie met het panel over vragen als: is het echt nodig om bij alle onderzoek verantwoording af te leggen over de wetenschapstheoretische uitgangspunten; ook bij beleidsonderzoek; en mag je je eigen combinaties van uitgangspunten en methoden kiezen? Over dit soort vragen was het panel het natuurlijk onderling niet eens. Er blijkt veel goed onderzoek te zijn dat maar matig wetenschapstheoretisch gefundeerd is, soms zijn de methoden zo algemeen geaccepteerd dat verantwoording niet meer hoeft; voor de etnomethodologie zou dat juist weer wel moeten, maar dat vonden anderen dan weer een rare uitzonde-

ringsregel. Als uw verslaggever het goed begrepen heeft, is het raadzaam te verantwoorden wat je verantwoord kunt, als was het maar om je te realiseren wat je aan het doen bent en om voorbereid te zijn op de lastige vragen tijdens de promotie, en misschien krijg je er ook wel een goede naam mee. Maar ja, als je alsnog in de theorie dreigt te verzuipen, dan is het handiger wat losser met deze geboden om te gaan.

Aan het slot reikte Fred Wester de jaarlijkse scriptieprijs uit, deze maal aan Marlies Maaijen van de Erasmus Universiteit, voor haar scriptie *Best practices in actie: een verkenning van het werkingsmechanisme van best practices in Zorg voor Beter (plus) projecten in de langdurige zorg*. Daarna gingen wij allen aan de borrel, spraken oude bekenden en deden nieuwe contacten op.

De PowerPoint van de presentaties staan op de KWALON-website www.kwalon.nl.